

Фольварочний І.В.

*Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих*

РОЗВИТОК ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті схарактеризовано міжнародні тенденції розвитку освіти дорослих. Конкретизована роль освіти дорослих у забезпеченні розвитку громадянського суспільного життя. Акцентовано увагу на важливості проведення порівняльних досліджень у цій сфері.

***Ключові слова:** освіта дорослих, інформаційне суспільство, порівняльна педагогіка.*

Постановка проблеми

У другій половині ХХ ст., починаючи з 50–60-х років ХХ ст., досліджувалися різноманітні аспекти освіти дорослих: організаційні, філософські, соціологічні, соціально-психологічні. При цьому, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі відсутні наукові праці, присвячені висвітленню координаційної діяльності громадських організацій та асоціацій у сфері освіти дорослих, недостатньо визначено їх вплив на розвиток педагогічної теорії і практики, освіти дорослих, а тому не конкретизовано і несхарактеризовано їхню просвітницьку місію у справі розвитку педагогічної науки.

Серед актуальних проблем — проблема розвитку теорії порівняльного аналізу та прогностичних досліджень у сфері освіти дорослих. Вирішення цієї проблеми залежить, зокрема, від:

- створення правової бази, що регулює розвиток освіти дорослих;
- організаційно-управлінського, інформаційного та фінансового забезпечення розвитку цієї системи;
- розроблення і реалізації загальних принципів злагодженої політики у сфері розвитку дорослих;
- співробітництва з міжнародними й європейськими організаціями з розвитку освіти дорослих і запровадження організаційно-управлінських механізмів міждержавної співпраці та науково-дослідницької роботи.

Мета статті полягає в тому, щоб акцентувати на важливості розвитку громадянського аспекту в сфері освіти дорослих.

Виклад основного матеріалу

Деякі автори, передусім зарубіжні, в 1950–1960 рр. висвітлювали лише окремі аспекти організації навчання дорослих, головним чином, дидактичні й методичні принципи навчання дорослих (А.Даринський, А.Пінт, М.Бокарєв, М.Дюрке, Дж.Кідд, Г.Міллер, Дж.Маккінлі, Б.Морган, Ф.Пеггелер та ін.). Більшість з них розглядала навчання дорослих у контексті педагогіки, лише часом звертаючи увагу на особливості навчання в умовах інформаційного суспільства.

Системний підхід до вирішення цього питання простежується в дослідженнях сучасних вітчизняних науковців, присвячених модернізації національного досвіду в освіті дорослих, пошуку моделей ефективної взаємодії вітчизняного та зарубіжного досвіду (праці І.Зязюна, Н.Ничкало, В.Лугового, Т.Десятова, Г.Філіпчука та ін.). Проблему розвитку педагогічної теорії і практики в діяльності громадських організацій висвітлюють С.Болтівець, Н.Онищенко, В.Радул, А.Рогоза, О.Терехова, С.Черкасова, І.Петрова, С.Синенко, А.Кузьмінський, В. Кульчицький та ін. Саме тому набувають актуальності дослідження проблеми координаційної діяльності розвитку громадських інституцій, формування і розвитку їхньої інформаційної, просвітницької діяльності. До основних сучасних тенденцій, що зумовлюють істотні зміни в координації наукової роботи у сфері освіти дорослих, слід віднести: прискорення темпів розвитку інформаційного, постіндустріального суспільства, розширення рівня міжкультурної взаємодії, зростання глобальних проблем.

Найважливішою тенденцією в освіті дорослих стає полікультурність. У науковій літературі простежується тенденція звуження значення цього поняття до позначення «інституціалізованих послуг з освіти дорослих» після отримання основної освіти, зближуючи його з сучасним визначенням зарубіжними авторами поняття «продовжена освіта» та з поняттям «додаткова освіта дорослих». Поширюється думка, що сфера освіти дорослих має орієнтуватися на реальні потреби її користувачів чи споживачів, а також враховувати і прогнозувати потреби розвитку економіки, суспільства й окремої особистості через систему інформації й орієнтації населення у сфері освітніх послуг. Водночас розвиток освіти дорослих сприяв значним змінам у сучасній освіті та появі нових форм і видів навчання людей у різному віці, практичній і теоретичній зміні підходів до організації процесу навчання.

Сучасні просвітяни, усвідомлюючи постійну необхідність вирішення двох взаємозумовлених і взаємопов'язаних проблем — «глобалізації» і «самоідентифікації», оскільки світ став іншим після зміни його двополярного стану на однополярний, підкреслюють значення розроблення теоретико-методологічних засад створення і розвитку сучасних засобів і е-технологій, методичних систем сучасних інформаційно-освітніх технологій [1, 182–199].

На національному рівні актуальним залишається питання розроблення критеріїв потреб, планування, контролю, звітності, а також вивчення міжнародного досвіду освіти дорослих, створення системи добору статистичної інформації щодо освіти дорослих на місцевому, регіональному й національному рівнях, введення спеціальності «Андрагогіка» у перелік спеціальностей післядипломної професійної освіти.

Зокрема, свою місію Європейська асоціація з освіти дорослих виконує через:

- сприяння реалізації політики освіти упродовж життя на європейському рівні;
- надання інформаційних та інших послуг своїм членам;
- накопичення й узагальнення практичного досвіду завдяки участі у проектах;
- підготовку публікацій та проведення семінарів і конференцій;
- співпрацю з іншими міжнародними організаціями у сфері освіти дорослих, неперервної освіти, порівняльної педагогіки.

Діяльність європейських організацій спрямована на координацію зусиль урядових і громадських організацій у забезпеченні прав людини на освіту, яке закріплене у міжнародних національних законодавствах, розширення і підтримку міжнародних програм. ЮНЕСКО здійснює координаційну діяльність в освіті дорослих у всьому світі — проводить міжнародні конгреси та конференції з даної проблеми. У свою чергу, Рада Європи розробляє спеціальні спільні програми з освіти дорослих у Європі: збирає інформацію про досвід освіти дорослих; здійснює дослідну роботу та порівняльний аналіз матеріалів, розробляє політику освіти дорослих і визначає умови її реалізації на національному рівні, здійснює програми, спрямовані на вирішення конкретних проблем.

В останні десять років національні уряди наголошують на важливості навчання упродовж усього життя. На європейському рівні відчувається брак інформації про різноманітні аспекти професійної діяльності, компетенції, навички, кваліфікацію, конкретні функції та завдання.

Привертають увагу спільні дії держав-членів у сфері охорони порядку:

- оперативна співпраця правоохоронних органів держав-членів;
- система обміну інформацією;
- підготовка кадрів та оцінювання слідчих технологій.

Зупинимось коротко на результатах проведених досліджень в європейських країнах. Починаючи з 1977 р., розвитку громадянської освіти в Австрії сприяла фінансова підтримка системи освіти дорослих. Урядом цієї країни за фінансової підтримки федеральних земель було засновано Австрійський інститут громадянської освіти. З того часу Австрійське товариство громадянської освіти забезпечує фінансову підтримку освіти дорослих з урядових фондів. Громадянська освіта в Австрії здійснюється у трьох незалежних напрямках:

1) забезпечення знань про систему й організацію політичного, культурного й економічного життя;

2) розвиток навичок і здібностей у сфері політичної, культурної та економічної освіти, сприяння розвитку особистісної відповідальності за формування суспільства;

3) активний внесок особистості у формування політичного процесу.

Громадянська освіта для дорослих — досить важливий аспект багатьох австрійських закладів освіти для дорослих, діяльність яких спрямована на підтримку демократичного соціального порядку і подальший розвиток демократії, можливість орієнтуватися у постійно мінливому суспільстві, пояснення й інформованість під час навчання й екстремальних ситуацій. Найважливішими завданнями громадянської освіти в Австрії є: роз'яснення особливостей європейської інтеграції, глобалізації, процесів модернізації та індивідуалізації навчання; забезпечення основи для довгострокового планування і координації громадянської освіти замість ще існуючих неорганізованих ініціатив і програм Австрії. Розвиток громадянських компетенцій оцінюється через письмове опитування, що виконується учасниками, тренерами, включаючи лекторів, розробників курсів, директорів, організаторів. Аналіз результатів досліджень в Австрії дає можливість зробити висновок про те, що рівень, до якого розвиваються громадянські компетенції, залежить не тільки від типу і змісту відповідної діяльності, а й від методології, теорії організації навчального процесу та дидактичних методик [4, 275–296].

У Данії в цьому плані простежується дещо інша тенденція: дослідницька діяльність у сфері освіти дорослих засобами громадських організацій та громадянської освіти залежить від впливу країн Скандинавії, країн ЄС і США, а також Нордичної Ради Міністрів, Ради Європи, ОБСЄ, ЮНЕСКО.

У Німеччині освіта дорослих у демократичному громадянстві взаємопов'язана з різними темами у політиці: громадянського суспільства та політики антидискримінації, антирасизму, прав людини, статевих відносин, самовизначення й участі молоді та дорослих в економічному і соціальному розвитку, міграції, інтеграції, комунікації, глобалізації, релігії та міжкультурного діалогу, роботи й освіти. Проведені у цій країні емпіричні дослідження свідчать, що «ринок» освіти дорослих у Німеччині є складовою просвітницького ринку і тому відображає цілі, засоби, методи, маркетингові інструменти й інтереси відповідних цільових груп.

В Угорщині, починаючи з 2005 р., оголошеного роком Демократичного громадянства, починає активно розвиватися неформальна освіта. При цьому основне навчання у цій сфері здійснюється неурядовими організаціями. Сорок чотири року правління «комуністичної народної демократії» стали відчутними на всіх рівнях у цій країні.

Серед системних тенденцій, які впливають на розвиток освіти дорослих, ми вважаємо за потрібне виділити: глобалізацію світової економіки, скорочення кількості працюючих у виробництві, збільшення зайнятих у сфері обслуговування, а також функціонування в суспільстві різноманітних видів формальної, неформальної та інформальної освіти.

Слід враховувати, що вітчизняна система освіти дорослих тільки формується. Значним кроком уперед у створенні такої системи стала Угода про співпрацю у розповсюдженні знань і освіти дорослих, яку в січні 1997 р. підписали глави Урядів Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Казахстану, Киргизії, Молдови, Росії й Таджикистану. Пізніше до Угоди приєдналися Грузія й Україна. Для реалізації Угоди було засновано Міждержавний комітет СНД з розповсюдження знань у сфері освіти дорослих. Найважливішими завданнями цього Комітету є трансформація просвітницької й освітньої діяльності, відкрита координація підготовки законів з освіти дорослих у країнах СНД. При цьому передбачається надання широкого спектра інформаційних послуг, створення технічної бази й мережі дистанційної освіти для дорослих, розвиток інформаційної й методичної бази цієї освіти, організація системи підготовки викладацьких кадрів для неї та інші заходи [2, 22–27].

В сучасній Україні «нові базові уміння» мають поєднуватись з уміннями, необхідними для функціонування у сучасному суспільстві [3, 34]. Ці базові уміння представлені уміннями у сфері інформаційних комп'ютерних технологій, іноземних мов, технологічної культури, а також підприємницькими і соціальними уміннями.

Позитивною тенденцією стало створення Університету менеджменту освіти (м. Київ). Перехід вітчизняної економіки з екстенсивного шляху розвитку на інтенсивний, від адміністративних методів господарювання до ринкових вимагає від більшості керівників постійного підвищення рівня професійної культури, ділової ініціативи, формування сучасного економічного мислення, безперервного оволодіння новими, ефективними методами управління, орієнтації в зарубіжній теорії управління. Розв'язання цих завдань, зокрема, залежить від теоретичного забезпечення, обґрунтування інноваційних підходів до підвищення професійної кваліфікації, порівняльного аналізу змісту, методів і форм неперервної професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері управління до роботи у полікультурному суспільстві.

Більшість недоліків функціонування вітчизняної системи неперервної професійної освіти менеджерів зумовлені зростаючим характером вимог до професійної культури особистості, професійних якостей менеджерів і можливостями вузів, системи підвищення кваліфікації та перекваліфікації. Треба адекватно на них реагувати, використовувати досвід приватних фірм, спрямованих на тренінгове навчання, ознайомлення із методиками формування кор-

поративної культури, ознайомлення із досягненнями порівняльного менеджменту.

У сучасній теорії професійної освіти менеджерів суттєво зменшується акцент на отримання під час навчання тільки технічних навичок. Найважливішими постають проблеми аналізу та прийняття рішень, планування, організації роботи, мотивування співробітників, контролю за процесом виконання їхньої праці, керівництво як окремими співробітниками, так і роботою команди, навички ефективного спілкування. Для керівників вищої ланки успіх залежить від інтуїції, гнучкості, оперативності, різнобічної психолого-педагогічної підготовки, системності мислення й інших особистісних якостей, які проявляються у реалізації і розвитку корпоративної політики. Саме ці положення важливо враховувати в системі професійної освіти менеджерів. На наш погляд, економічна підготовка менеджера має гармонійно поєднуватись із гуманітарною (психолого-педагогічною) підготовкою, ознайомленням із кращим зарубіжним досвідом у галузі формування професійної культури.

Теоретичне забезпечення виконання цього завдання ускладнюється без використання методологічних засад порівняльного менеджменту, який є частиною загальної теорії менеджменту, засобами якого формуються уявлення та вивчаються закономірності ефективної взаємодії представників різних культур у системах управління діловими підприємствами як національного, так і полікультурного характеру, на основі чого розробляються практичні рекомендації з управління полікультурними колективами.

Аналіз наукових досліджень у сфері професійної освіти вітчизняних менеджерів дає змогу стверджувати про необхідність систематизації теоретико-методологічних основ і закономірностей формування їхньої професійної культури. Зміст професійної освіти менеджерів мусить забезпечувати адекватне розуміння світового рівня загальної і професійної культури менеджменту. Саме тому важливо обґрунтувати об'єктивні та суб'єктивні передумови для інтеграції особистості у національну та світову культуру.

Висновки

Отже, актуальність дослідження концептуальних основ формування професійної культури менеджерів зумовлена необхідністю удосконалення національної системи неперервної професійної освіти, інтеграції національної економіки у світовий бізнес-простір, проведення порівняльних досліджень в освіті дорослих, розгляду світових тенденцій у сфері менеджменту освіти, використання позитивного зарубіжного досвіду у сфері порівняльної освіти дорослих та андрагогії для аналізу вітчизняних теоретичних і практичних проблем.

У співпраці з Міністерством освіти і науки України, Центральним інститутом післядипломної педагогічної освіти Всеукраїнське координаційне бюро

та Міжнародна громадсько-державна програма «Освіта дорослих в Україні» 15 вересня 2000 р. опублікувала створену і схвалену учасниками першого в Україні Міжнародного «Тижня освіти дорослих» Концепцію програми «Освіта дорослих протягом усього життя», де підкреслюються актуальні питання динамічності й інформаційної насиченості сучасного життя, важливості піднесення якості суспільства, інноваційної функції освіти дорослих — забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки держави, її єдності в усвідомленні і досягненні загальнонаціональної мети.

Важливою складовою процесу модернізації національної системи освіти дорослих залишається галузь, що стосується освіти різних категорій дорослих; це — система післядипломної освіти. Саме тому необхідно запроваджувати ідею випереджального розвитку системи освіти дорослих, виявити основні тенденції її розвитку як поліфункціонального, соціокультурного інституту в умовах модернізації освіти. На основі системного аналізу сутності процесу розвитку інноваційних педагогічних систем зарубіжних країн важливо досліджувати ефективні освітні, соціальні, культурологічні функції системи неперервної освіти, адаптувати її зміст і форми організації до світового освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технологій навчання / В.Ю.Биков // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. — Х.: ОВС, 2002. — Ч. 2. — С. 182–199.

2. Малитиков Е. Образование взрослых — важный фактор общественного развития / Е.Малитиков // Проблемы теории и практики управления. — 2008. — № 1. — С. 22–27.

3. Cedefop: Lifelong Learning: citizens views. 2003. — Режим доступу: <http://www.cedefop.eu.int>

4. Filzmaier P. Angst vor der Politischen Bildung? Programme an Universitäten und in der Erwachsenenbildung. In P. Filzmaier, et al. (eds.). Politisches Alltagsverständnis. Demokratie, Arbeitswelt, Medien und Bildung, 1999. — P. 275–296.

В статье охарактеризованы на сравнительно-педагогическом уровне международные тенденции развития образования взрослых. Подчеркивается роль образования взрослых в обеспечении позитивных изменений общественной жизни. Акцентируется внимание на важности проведения сравнительных исследований в области образования взрослых.

Ключевые слова: образование взрослых, информационное общество, сравнительная педагогика

The article describes some international trends at adult education development on the level of comparative-education. The role of adult education in development of civic society is highlighted at the article either. Main attention here is attracted to the importance of comparative research in the field of adult education.

Key words: adult education, information society, comparative education